Plan van aanpak opvolging aanbevelingen rekenkamerrapport ‘Verantwoord omgaan met algoritmes’

In dit plan van aanpak staat weergegeven op welke manier we opvolging geven aan de aanbevelingen uit het rekenkamerrapport ‘Verantwoord omgaan met algoritmes’. Opvolging van de aanbevelingen gebeurt in lijn met de bestuurlijke reactie van het college op het rapport en de besluitvorming van de gemeenteraad over het rapport. Bij elke aanbeveling staan de inhoudelijke onderdelen genoemd met de tekst uit het rekenkamerrapport en de aanpak met betrekking tot opvolging van de aanbeveling. Daarnaast staat de planning weergegeven van de momenten waarop de verschillende aanbevelingen zijn opgevolgd.

Aanbeveling 1: Vergroot transparantie door verbeteringen in het algoritmeregister en door een duidelijker afweging tussen impactvolle algoritmes en kleine algoritmes

Actualiseer en concretiseer de informatie van de gepubliceerde algoritmes in het algoritmeregister. Betrek hierbij de proceseigenaren en vakinhoudelijke experts per algoritme.

Maak daarnaast inzichtelijker op basis van welke criteria wordt afgewogen of een in gebruik genomen algoritme impactvol is of niet.

1.1 Kwaliteit algoritmeregister

a. Tekst uit rekenkamerrapport (pagina 18):
De volgende stap is om meer en specifiekere informatie per algoritme toe te voegen aan het algoritmeregister. Zodat gebruikers ook op meer detailniveau kunnen zien hoe een algoritme wordt toegepast en welke afwegingen daarbij zijn gemaakt. Deze volgende verbeterslag, met als resultaat een volledig en specifiek ingevuld algoritmeregister, zal eind Q3 2026 zijn gerealiseerd. Daarbij betrekken we de proceseigenaren en vakinhoudelijke experts per algoritme.

b. Aanpak met betrekking tot opvolging aanbeveling
Om deze verbeterslag te realiseren gaan we vanuit centrale sturing:
- per algoritme bij elk veld de benodigde en specifieke informatie weergeven, op basis van de bevindingen in het rekenkameronderzoek. Op dit moment is een aantal velden nog leeg die met deze verbeterslag wel ingevuld gaan worden, zoals ‘URL naar publiekspagina’. Daarnaast is een aantal velden wel met korte inhoud ingevuld, maar is het van belang om daar meer en specifiekere informatie toe te voegen. Een voorbeeld is het veld ‘Impact Assessment’ waarbij we de resultaten van het Uthiek Assessment met meer inhoud kunnen duiden. Bij het veld ‘Menselijke tussenkomst’ staat standaard dezelfde tekst ingevuld voor elk algoritme, en na de verbeterslag is dit per algoritme meer gespecificeerd.
- per algoritme met een multidisciplinair team van proceseigenaren en betrokken vakinhoudelijke experts verkennen welke informatie benodigd is voor deze verbeterslag. Zodat we bijvoorbeeld op de juiste manier de resultaten van het Uthiek Assessment kunnen duiden. Hierdoor kunnen we een beter beeld geven op welke manier de toepassing van het algoritme impact heeft op de leefwereld van onze bewoners.
- gebruik maken van externe gebruikerstests van BZK met betrekking tot het landelijk algoritmeregister, zodat we inzicht hebben welke informatie vanuit gebruikers van belang is
- per algoritme uit het algoritmeregister bepalen welke risicocategorie van de Europese AI Verordening (bijv hoog of laag risico algoritme/AI) hierbij van toepassing is.
- beginnen bij de algoritmen/AI met relatief de hoogste risico’s, zodat we stapsgewijs de kwaliteit van ons algoritmeregister verbeteren. Dit doen we op basis van de risicocategorieën van de Europese AI Verordening.

- het proces voor het aanleveren en wijzigen van informatie in het algoritmeregister verbeteren, zodat deze verbeterslag geen momentopname is en ook een structurele werking heeft. Dit betekent concreet dat direct betrokkenen (bij de toepassing van een algoritme) elke maand worden gevraagd naar toevoegingen en wijzigingen met betrekking tot het algoritmeregister, in plaats van elk kwartaal. Met als doel om de inhoud van het algoritmeregister zoveel mogelijk juist, actueel en compleet te houden. Daarnaast wordt een handreiking ontwikkeld die direct betrokkenen beter inzicht geeft om de juiste inhoud met betrekking tot het algoritmeregister aan te leveren.

Deze totale verbeterslag zal uiterlijk eind Q3 2026 gerealiseerd zijn met eigen mensen en middelen, met als resultaat een kwalitatief verbeterd Utrechts openbaar algoritmeregister.

1.2 AI Verordening: hoog risico algoritmen/AI

a. Tekst uit rekenkamerrapport (pagina 18):
Op basis van deze wettelijke verplichting, met bijbehorende criteria, kiezen we ervoor om vanaf augustus 2026 alle hoog risico algoritmes/AI op te nemen in ons algoritmeregister.

b. Aanpak met betrekking tot opvolging aanbeveling
Dit gaan we doen zoals beloofd, op basis van de criteria van hoog risico algoritmen/AI uit de Europese AI Verordening.

1.3 Transparantie over beoordeling risicocategorie algoritmen

a. Tekst uit rekenkamerrapport (pagina 18):
Op basis van de AI Verordening gaan we zichtbaar maken hoe de afweging is gemaakt voor wel of geen hoog risicovol algoritme/AI. We zijn nog aan het verkennen op welke manier we dit gaan vormgeven, en de precieze uitwerking komt naar voren in het plan van aanpak met betrekking tot opvolging van de aanbevelingen. Met als beoogd resultaat dat we vanaf augustus 2026 transparant zijn over hoe we nieuwe hoog risico algoritmes/AI hebben afgewogen (op basis van criteria), en we daarmee voldoen aan de vereisten van de AI Verordening.

b. Aanpak met betrekking tot opvolging aanbeveling
Vanaf augustus 2026 zullen we alle nieuwe Uthiek Assessments openbaar beschikbaar stellen. Dit doen we op basis van de aanbeveling uit het rapport en ook volgens de vereisten van de Wet Open Overheid (Woo). Deze wet verplicht ons om vanaf Q3 2026 onderzoeken openbaar beschikbaar te stellen, en Uthiek Assessments vallen onder dit open documenttype. In het Uthiek Assessment verslag zal zichtbaar zijn of en waarom er bij het betreffende digitaliseringstraject sprake is van toepassing van een hoog risico algoritme/AI. Doordat we alle Uthiek Assessments vanaf dat moment beschikbaar stellen, zijn we transparant over de gemaakte afweging om een algoritme wel of niet aan te merken als een hoog risico algoritme/AI. Uiteraard maken we bij die afweging zichtbaar hoe de genoemde criteria uit de AI Verordening zijn toegepast.

Aanbeveling 2: Verbeter risicobeheersing door meer centrale aansturing op gedrag en samenspel, minder vrijblijvende Uthiek Assessments en een gedegen trainingsaanbod voor medewerkers

Verbeter het samenspel tussen het centrale en het decentrale niveau voor wat betreft sturing op en risicobeheersing van algoritmes. Dat wil zeggen: niet alleen het inventariseren en beoordelen van risico's, maar ook het structureel uitvoeren van maatregelen, en monitoren en evalueren van risico's, zowel op centraal als decentraal niveau, met aandacht voor de naleving van de gemaakte afspraken en richtlijnen.

Verbeter daarnaast de systematiek van de Uthiek Assessments. Dat betreft met name het wegnemen van het vrijblijvende karakter van de opvolging van de uitkomsten van het Uthiek Assessment. Let er daarbij op dat deze assessments periodiek worden herhaald, bijvoorbeeld wanneer een herijking en weging van de waarden aan de orde is.

Verbeter ook de scholing op het vlak van risicobeheersing en verantwoord gebruik van algoritmes. Zorg voor passende trainings- en opleidingsmogelijkheden voor medewerkers die met de risicobeheersing van algoritmes te maken krijgen: wat wordt er van hen verwacht? Welke vaardigheden vraagt dat? Dit zal bijdragen aan het versterken en uniformeren van de benodigde competenties en vaardigheden breed in de gemeentelijke organisatie.

2.1 Structurele vorm van risicobeheersing algoritmes

a. Tekst uit rekenkamerrapport (pagina 19):
We presenteren begin Q1 2026 een plan van aanpak over de opvolging van de aanbevelingen, de noodzakelijke activiteiten daarvoor en benodigde middelen voor de structurele risicobeheersing van algoritmes. We integreren deze risicoaanpak met het verbetertraject risicobeheersing voor gegevensbescherming, dat ter sprake komt in het plan van aanpak bij het rekenkameronderzoek 'De mens als zwakste schakel'.

b. Aanpak met betrekking tot opvolging aanbeveling
Onder voorbehoud van vaststelling van de Voorjaarsnota, kunnen we investeringen doen voor het veilig en duurzaam inrichten van een technisch AI platform. Daarnaast kunnen we deels invulling geven aan een structurele en gedegen vorm van risicobeheersing bij de toepassing van algoritmes/AI. Daarbij kunnen we ook ondermeer gebruik maken van de aanpak bij het verbetertraject risicobeheersing voor gegevensbescherming. Voor informatieveiligheid is gestart met een aanpak om te risicomanagementproces te verbeteren, zie ook het Plan van aanpak rekenkameronderzoek De mens als zwakste schakel. In deze aanpak zullen we ook onderzoeken of de methodiek uitgebreid kan worden met algoritmes en AI.

2.2 Actualisatie DPIA's

a. Tekst uit rekenkamerrapport (pagina 20):
Bij een aantal algoritmes in het algoritmeregister geldt dat deze langer dan drie jaar geleden zijn getoetst middels een DPIA, en er geen actualisatie van de DPIA heeft plaatsgevonden. Dit zal uiterlijk eind Q3 2026 alsnog gerealiseerd zijn.

b. Aanpak met betrekking tot opvolging aanbeveling
Dit gaan we doen zoals toegezegd in de bestuurlijke reactie van het rekenkamerrapport. De betreffende verouderde DPIA's worden in kaart gebracht met bijbehorende verplichte actualisatiedatum. Dit gebeurt in samenwerking tussen strategische medewerkers algoritmen/AI en direct betrokkenen vanuit gegevensbescherming (Functionaris Gegevensbescherming en Decentrale Security Information Officers). Daarbij beginnen we met de algoritmen waarbij de DPIA het langst niet geactualiseerd is. De totale verbeterslag van geactualiseerde DPIAs zal eind Q3 2026 gerealiseerd zijn. Daarnaast gaan we een procesverbetering toepassen, zodat deze verbeterslag geen momentopname is maar een structurele werking heeft. Dat betekent concreet dat de procesverantwoordelijken voor de algoritmes met betrekking tot het uitvoeren en actualiseren van DPIA's elke maand gevraagd wordt om het bestand van DPIA's te controleren, met de expliciete borging dat DPIA's op tijd worden geactualiseerd. Dit doen we totdat de achterstand is opgelost.

2.3 Systematiek Uthiek Assessments

a. Tekst uit rekenkamerrapport (pagina 20):
Daarom zullen adviezen bij elk nieuw Uthiek Assessment niet meer vrijblijvend zijn. Dit zal uiterlijk eind Q3 2026 gerealiseerd zijn. Daarnaast verkennen we op welke manier vanuit Uthiek monitoring wordt georganiseerd met betrekking tot het verplicht opvolgen van Uthiek Assessment adviezen. Hierbij houden we aandacht voor het periodiek herijken van Uthiek Assessments.

b. Aanpak met betrekking tot opvolging aanbeveling
We volgen uw aanbeveling dat bij Uthiek Assessments de adviezen niet meer vrijblijvend zijn. Deze dienen dus opgevolgd te worden door de direct betrokken medewerkers met betrekking tot het digitaliseringstraject. Dat betekent concreet dat alle Uthiek Assessments, waarbij geconstateerd wordt dat er sprake is van een hoog risico algoritme/AI:
- altijd worden behandeld aan de bestuurstafel, bij een of meerdere wethouders
- bij de wethouder IPM en/of de inhoudelijk betrokken wethouder (afhankelijk van de portefeuille waar het onderwerp van het digitaliseringstraject bij hoort)
- door medewerkers van team Uthiek standaard wordt gemonitord of en bij welke Uthiek Assessment er sprake is van toepassing van een hoog risico algoritme/AI. Team Uthiek heeft een centraal overzicht met alle relevante informatie van elk Uthiek Assessment, en daarbij staat al vermeld of er sprake is van de toepassing van een algoritme. Hierbij gaan we een kolom toevoegen met de vraag of er sprake is van een hoog risico algoritme/AI. Indien er sprake is van een hoog risico algoritme/AI, informeert team Uthiek de informatiecommissaris die fungeert als eigenaar van het algoritmeregister. Op basis hiervan wordt het proces in gang gezet om de juiste en complete informatie voor het algoritmeregister op te halen, ondermeer op basis van het Uthiek Assessment verslag.
- door team Uthiek standaard wordt gemonitord wat de uitkomst is van bespreking aan de bestuurstafel met betrekking tot het Uthiek Assessment waarbij sprake is van de toepassing van een hoog risico algoritme/AI. In het eerder genoemde centrale Uthiek Assessment overzicht van team Uthiek wordt de kolom 'Uitkomst bestuurlijke behandeling' toegevoegd.
- door team Uthiek standaard, na bepaalde tijd (ca 2-3 maanden), bij de direct betrokken medewerkers wordt gemonitord welke vervolgstappen zijn genomen, plus of en op welke manier eventuele adviezen in de praktijk zijn opgevolgd en/of vormgegeven. Team Uthiek informeert direct betrokkenen tijdens het Uthiek Assessment dat monitoring zal plaatsvinden. De uitkomsten van deze monitoring komen terug in het centrale Uthiek Assessment overzicht, bij de nieuwe kolom 'Monitoring opvolging adviezen'.
- dat team Uthiek elk kwartaal aan wethouder IPM rapporteert over de opvolging van adviezen bij Uthiek Assessments waarbij sprake is van een hoog risico algoritme/AI. Op het moment dat team Uthiek signaleert dat adviezen niet zijn opgevolgd en dat dit leidt tot een sterke verhoogde kans op negatieve neveneffecten, wordt wethouder IPM daar direct van op de hoogte gesteld. Met als doel om te voorkomen dat sterke negatieve neveneffecten optreden bij de toepassing van een hoog risico

algoritme/AI.
- naast het Uthiek Assessment, wordt ook een eventuele DPIA (Data Protection Impact Assessment, vastlegging van de privacy en security toets) ingebracht bij de behandeling aan de bestuurstafel

Met deze maatregelen borgen we dat de juiste integrale afwegingen worden gemaakt met betrekking tot de toepassing van het hoog risico algoritme/AI. Bij de Uthiek aanpak is het van groot belang dat de direct betrokkenen met betrekking tot het digitaliseringstraject zelf de inhoudelijke afweging maken over de juiste vervolgstap. Zodat meerdere invalshoeken, bijvoorbeeld zoals beschikbare financiële middelen, worden meegenomen bij deze integrale afweging.

2.4 Trainingsaanbod medewerkers

a. Tekst uit rekenkamerrapport (pagina 20):
Daarnaast wordt een verplichte digitale e-learning voor alle gemeentelijke medewerkers eind Q1 2026 van kracht. Hierin staat ook op hoofdlijnen informatie opgenomen over algoritmes en AI. In 2026 zullen we tevens aandacht besteden aan hantering van het risicobeheersingskader, specifiek gericht op de medewerkers die deze beoordelingen bij algoritmes en AI moeten uitvoeren.

b. Aanpak met betrekking tot opvolging aanbeveling
Eind Q2 2026 dienen alle gemeentelijke medewerkers de verplichte e-learning ‘Slim Digitaal Werken’ te hebben afgerond. Dit zorgt voor basiskennis over 'algoritmen en AI'. Specifiek gericht op de eisen van hoog risico algoritmen en AI vinden diverse cursussen plaats voor medewerkers van IPM, inkoop en juridische zaken. Dit betreft ondermeer de leergang 'AI Verordening: kruispunt van recht, technologie en ethiek', en de cursus *Fundamental Rights Impact Assessment* (FRIA). Deze cursussen worden allebei gegeven door Universiteit Utrecht, en deels bekostigd uit het persoonlijke scholingsbudget. KIWA verzorgt de cursus CE-markering, een bekende verplichting bij speelgoed, elektronica, en nu ook voor hoog risico AI-systemen. Daarnaast worden medewerkers opgeleid met betrekking tot risicobeheersing bij algoritmes en AI die medewerkers moeten uitvoeren.

Aanbeveling 3: Verbeter de interne en externe verantwoording over algoritmes door heldere indicatoren en afspraken over informatievoorziening aan de gemeenteraad

Vergroot het inzicht in de consequenties van het gebruik van algoritmes bij de uitvoering. Bepaal beoordelings- en sturingscriteria voor de toepassing van algoritmes om gericht te sturen en verantwoording af te leggen. Dit kunnen zowel kwalitatieve als kwantitatieve indicatoren zijn, zoals de stand van zaken rond uitgevoerde DPIA’s en Uthiek Assessments. Dit kan ook bijdragen aan het versterken van de relatie tussen centrale sturing en decentrale uitvoering.

Maak daarnaast afspraken met de gemeenteraad over het tijdig informeren van de beoogde inzet van impactvolle algoritmes bij nieuw of gewijzigd beleid. Op die manier kan de gemeenteraad van tevoren beter afwegen of het toepassen van een impactvol algoritme verantwoord is.

Maak ook afspraken met de gemeenteraad over de informatievoorziening en verantwoording over de impactvolle algoritmes die in gebruik zijn. Op die manier krijgen raadsleden meer inzicht in het actuele gebruik van algoritmes, binnen welke domeinen deze worden toegepast (en waarom) en met welke consequenties dit gebeurt.

3.1 Verantwoording over algoritmen aan de gemeenteraad

a. Tekst uit rekenkamerrapport (pagina 21):
We doen begin Q1 2026 een voorstel aan de gemeenteraad over de structurele verantwoording met betrekking tot algoritmes/AI. Hierin wordt ook onderscheid gemaakt tussen de verantwoording over algoritmes/AI op zowel generiek niveau als per digitaliseringstraject waarin een hoog risico algoritme/AI wordt toegepast. We gaan verkennen of en hoe ons algoritmeregister geschikt is om bepaalde indicatoren in op te nemen. Informatie over de toetsing op zowel privacy als Uthiek komt nu al terug in het algoritmeregister.

b. Aanpak met betrekking tot opvolging aanbeveling
We presenteren eind Q4 2026 een raadsbrief waarin de stand van zaken met betrekking tot algoritmes en AI naar voren komt, met specifieke aandacht voor de resultaten van dit plan van aanpak. Daarnaast zullen we de gemeenteraad jaarlijks informeren over de stand van zaken met betrekking tot de toepassing van algoritmes en AI. Dit gebeurt via de reguliere Begrotingscyclus, waarbij het onderwerp terugkomt bij IPM als onderdeel van de paragraaf Bedrijfsvoering. Hieronder staat een overzicht van kwantitatieve (a) en kwalitatieve (b) indicatoren. De kwantitatieve indicatoren hebben betrekking op de ontwikkeling van algoritmen als geheel, en komen terug bij de verantwoording in de jaarstukken in 2026. De kwalitatieve indicatoren zijn per algoritme, en zullen terugkomen in ons algoritmeregister. Het overzicht van indicatoren is als volgt:

Kwantitatief:
- aantal hoog risico algoritmes/AI (totaal)
- aantal nieuwe hoog risico algoritmes/AI per kwartaal (doorlopend)
- aantal nieuwe hoog risico algoritmes/AI per kwartaal dat is behandeld/besproken aan de bestuurstafel
- overzicht van nieuwe hoog risico algoritmes/AI waarbij een Data Protection Impact Assessment (DPIA) is uitgevoerd (totaal en relatief, bijvoorbeeld 9 van de 10)
- overzicht van nieuwe hoog risico algoritmes/AI waarbij een Uthiek Assessment is uitgevoerd (totaal en relatief, bijvoorbeeld 9 van de 10)
- aantal alle nieuwe algoritmes (zowel hoog risico als laag risico algoritmes)

Kwalitatief:
Per algoritme:
- link naar de DPIA
- uitkomsten DPIA op hoofdlijnen
- link naar Uthiek Assessment
- uitkomsten Uthiek op hoofdlijnen
- uitkomsten van de behandeling van het algoritme bij wethouders en/of college B&W
- uitkomsten van de opvolging van Uthiek adviezen

3.2 Informatievoorziening over algoritmes aan de gemeenteraad

a. Tekst uit rekenkamerrapport (pagina 21):
Daarnaast doen we het aanbod om bijeenkomsten voor raadsleden te organiseren, gericht op algoritmes.

b. Aanpak met betrekking tot opvolging aanbeveling
We gaan in overleg met de griffie, om het aanbod te concretiseren om een of meerdere bijeenkomsten met betrekking tot algoritmes en AI te organiseren voor raadsleden. Daarnaast sluiten we aan bij het project om nieuwe raadsleden op de juiste manier te voorzien van kennis op het gebied van digitale onderwerpen, zoals algoritmes en AI.

4. Planning

Toegezegde termijn van opvolging aanbeveling	*Aanbeveling*
Eind Q2 2026	- Trainingsaanbod medewerkers: verplichte e-learning Slim Digitaal Werken (2.4)
Begin augustus 2026	- AI Verordening: hoog risico algoritmes/AI (1.2) - Transparantie over beoordeling risicocategorie algoritmen (1.3)
Eind Q3 2026	- Kwaliteit algoritmeregister (1.1) - Actualisatie DPIA's (2.2) - Systematiek Uthiek Assessments (2.3)
Eind Q4 2026	- Verantwoording over algoritmen aan de gemeenteraad (3.1)